

Ямковенко Олександр Юрійович,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 2 Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: старший викладач
кафедри криміналістичного забезпечення та
судових експертиз ННІ № 2 Національної
академії внутрішніх справ **Волошин О. Г.**

СТАНОВЛЕННЯ КІНОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Злочинність в Україні набуває загрозливого характеру і перетворюється в одну з найбільш гострих соціальних проблем, яка негативно впливає, по суті, на всі аспекти суспільного життя. Оскільки, складна міжнародна обстановка, проведення різних перетворень у державі, які помітно впливають стан в державі та охорону державного кордону України, вимагає великої відповідальності та проведення заходів щодо боротьби з нелегальною міграцією, контрабандою, транснаціональним розповсюдженням наркотичних речовин, дотримання законності та норм міжнародного права, висувають підвищені вимоги до підготовки офіцерів-кінологів у сучасних умовах.

Перш ніж перейти до детального розгляду поставленої теми, я хочу зазначити, що взагалі являє собою наука кінологія.

Кінологія – це наука про собак, яка вивчає походження собаки, різновиди породи та процес породоутворення; будову, фізіологію і поведінку собаки; селекцію хвороби, лікування собак; підготовку (дресування, експертиза та ін.); для службових цілей та при полюванні. Невід’ємною частиною розслідування тяжких неочевидних злочинів була і залишається робота кінологічної служби.

Історія використання службових собак для пошуку злочинців має давні корені. Ще в царській армії їх брали на службу «на пайку від казни», приміром, довіряючи охорону військових укріплень на березі Чорного моря під час ведення бою на Кавказі в 40-х роках ХІХ століття. Згодом собак почали залучати до охорони державних кордонів.

Офіційна історія використання запахових слідів у роботі поліції бере свій початок з 1896 р., коли в німецькому місті Гільдесгеймі за ініціативою відомого криміналіста Ганса Гросса в муніципалітеті міста з’явилося 12 собак, навчених несенню патрульної служби.

Історія розвитку службової кінології МВС України розпочинається з 2 квітня 1994 року, коли наказом МВС України № 169 на правах відділу було створено Службу організації роботи службового собаківництва у правоохоронній діяльності МВС України. У 2002 році згаданий вище відділ, було ліквідовано, а методичне

керівництво кінологічною службою всієї системи МВС України покладене на групу службового собаківництва Департаменту карного розшуку.

11 жовтня 2003 року було підписано наказ МВС України № 1168 «Про створення кінологічної служби», яким передбачалося створення кінологічної служби як окремого підрозділу у структурі блоку кримінальної міліції. На них покладено виконання, зокрема, організаційно-методичних, контрольних-наглядових функцій, регулятивну та облікову діяльність у кінологічній сфері в системі МВС.

Використання знань про запахи для переслідування злочинців по їхніх слідах відоме давно, однак предметом наукового дослідження запахів сліди стали порівняно недавно. Лише у 80-ті роки ХХ століття в Житомирі створюється перша одорологічна лабораторія. Собаки як, і будь-які справжні професіонали, проходять навчання, отримуючи більш вузьку спеціалізацію. В січні 1997 року в Вінницькому училищі профпідготовки було започатковано навчальний курс з циклу кінології, де отримують кваліфікацію і сертифікати доступу до практичної роботи фахівці зі спеціальними собаками, підготовленими для пошуку вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та наркотиків. За цей час там пройшли підготовку та підвищили кваліфікацію близько 600 кінологів.

Кінологічна служба ОВС на той період була досить представницька. Ці підрозділи знаходилися в кожному обласному центрі. Також два лінійних управління на залізницях – Придніпровський та Південний, 4 міськуправління у Кривому Розі, Дніпродзержинську, Горлівці та Макіївці, Вінниці. Справжніх «бійців» готують 16 розподільників службових собак та кінологічний центр.

Департаменту державної служби охорони при МВС, справно працювали 50 кінологічних груп внутрішніх військ. Загалом свій специфічний особливий вклад в забезпечення правопорядку України вносили майже три тисячі кінологів та понад 3400 собак, які несли службу в підрозділах ОВС.

Є декілька порід собак, які використовують для подальшої роботи в підрозділах: німецькі вівчарки, ротвейлер і спанієль. У собаки чуття краще, ніж у людини, в 11000 тисяч разів, і не винайшли ще жодного приладу з подібним ефектом. Та як і в кожного фахівця, в собак є своя, більш вузька спеціалізація. Одні з них підготовлені для пошуку зброї та вибухівки, чи спеціалізуються на виявленні наркотиків. Для пошуку наркотиків, службова собака була вперше використана у 1967 році. Також деякі собаки натреновані для знаходження трупів, мін, де чотириліпні фахівці без проблем проводять одорологічну ідентифікацію. Кожна людина в силу своєї фізичної будови, має індивідуальний запах і залишає його фактично в будь-якому місці своєї присутності або при взаємодії, навіть короткочасній,

з якими – не будь предметами або речами. Запах є ніби хімічним «підписом» людини, досліджуючи який можна діагностувати вид його захворювання (особливо внутрішніх органів), визначити певний вік, район проживання і т.д. І називається ця наука – одорологія (лат. одор – запах, грец. логос – вчення).

Криміналістична одорологія, має розглядатись як часткове вчення, яке на основі пізнання закономірностей поведінки зі слідами і зразками запаху людини, інших речових джерел інформації шляхом їх позалабораторного і лабораторного дослідження, за допомогою нюху спеціально підготовленого собаки – детектора або іншого біодетектора, розробляє складові частини гласної методики боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями на всіх їх стадіях. Вирішальну роль у проведенні поза лабораторних та лабораторних одорологічних досліджень відіграють якість підготовки собак – детекторів, належне обладнання лабораторій та рівень професіоналізму спеціалістів, якість методики цих досліджень.

Розглянемо дещо детальніше технічні особливості складу запахового сліду з використанням спеціально розроблених методик. Однією з яких являється ольфакторне дослідження. Мета даного дослідження полягає в рамках судової експертизи – це встановлення або виключення тотожності, яке складається з виявлення індивіда, джерела походження запахових слідів, вилучених у зв'язку з розслідуванням злочинів. Отже, ольфакторна характеристика запахових слідів людини поділяється на дві групи, які між собою дуже тісно пов'язані, складають в сукупності єдине ціле. До кількісних належать такі складові: достатність концентрації запахової проби; наділення запахових слідів суб'єкта в суміші запахових слідів. До якісних відносяться – наявність фактору, що індивідуалізує своєрідного суб'єкта; наявність компонентів, які привертають увагу собак (атрактанти); придатність сліду для ольфакторного дослідження; наявність запахових слідів людини; наявність випадкових запахових компонентів; змішування в досліджуваній пробі запахових слідів декількох осіб.

У зв'язку з участю України у миротворчій діяльності під егідою ООН, на цю службу було покладено обов'язки з підготовки Спеціального миротворчого кінологічного підрозділу (СМКП) МВС України для контингенту миротворчих сил в Косово. В його складі несли службу 40 кінологів та 25 собак. Він був унікальним та єдиним у світі підрозділом Організації Об'єднаних Націй, що залучався до виконання поліцейських функцій на території іншої країни.

Якщо звернемося до статистики, лише за 10 місяців 2009 року інспектори-кінологи в складі слідчо-оперативних груп здійснили 9 тисяч 707 виїздів на місця подій. У результаті ефективного застосування розшукових собак було розкрито 12 340 протиправних

посягань. У середньому по державі один кінолог брав участь у розкритті 27 злочинів.

У рамках підготовки до виконання правоохоронних завдань під час проведення в Україні фінальної частини європейської футбольної першості Євро-2012, було відкрито в місті Ірпінь Київської області Центральний кінологічний навчально-племінний центр МВС України, у якому проводитиметься репродукція найбільш цінних порід собак та їх підготовка за всіма напрямками правоохоронної спеціалізації – пошук по сліду, пошук наркотиків, вибухівки, зброї, патрулювання тощо. Наразі до структури кінологічної служби входили 27 кінологічних центрів ГУМВС, УМВС, розташованих у кожному обласному центрі, 4 кінологічні центри міських управлінь (м. Кривий Ріг, Дніпродзержинськ, Горлівка, Макіївка) 71 кінологічна група, а також два училища міліції з підготовки кінологів ОВС (м. Рівне та Житомир).

В зв'язку з реформуванням системи Міністерства внутрішніх справ України 2 вересня 2015 р. Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII прийняв рішення щодо створення центрального органу виконавчої влади – Національна поліція, яка підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України. В Наказі № 1145 01.11.2016 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України», відповідно до пункту 12 частини 3 статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» та з метою забезпечення організації діяльності кінологічних підрозділів територіальних органів Національної поліції України, ефективного використання можливостей кінологічної служби в протидії злочинності та забезпеченні публічної безпеки і порядку зазначено, що основними завданнями служби є:

- організація і розвиток системи службового собаківництва, його ефективне функціонування на підставі впровадження науково-обґрунтованих методів управління органами й підрозділами служби кінології;

- організаційне та методичне забезпечення діяльності кінологічної служби;

- управління та координація роботи кінологічних підрозділів у мирний та особливий період;

- упровадження організаційних заходів щодо забезпечення розвитку матеріально-технічної бази, контролю за проведенням ветеринарних та зооінженерних видів діяльності.

Концепція розвитку кінологічних служб центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, та Національної гвардії України до 2020 року затверджено Наказом

Міністерства внутрішніх справ України 24.05.2017 N 442 визначає основні напрями розвитку кінологічних служб центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ (далі – ЦОВВ МВС), та Національної гвардії України (далі – НГУ) до 2020 року і спрямована на створення сучасних кінологічних підрозділів, здатних забезпечити виконання покладених на них завдань.

До кінологічних підрозділів і служб ЦОВВ МВС та НГУ належать:

- 1) кінологічна служба Національної поліції України;
- 2) кінологічна служба Державної прикордонної служби України;

- 3) кінологічна служба Національної гвардії України;
- 4) кінологічна служба Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

Концепція також передбачає створення кінологічного центру, який є головним кінологічним підрозділом з організаційного і методичного керівництва працівниками підрозділів поліції, які виконують функції кінологічного забезпечення службової діяльності та є основною базою з утримання, розведення, вирощування, підготовки та використання службових собак у протидії злочинності, забезпеченні публічної безпеки і порядку.

Уже чотири з половиною роки минуло з того часу, як відбулася цинічна окупація з наступною анексією Росією українського Криму та розпочалась збройна агресія Росії проти України на Донбасі. В результаті якої на Сході України та іншій території розповсюдження боєприпасів та вибухових пристроїв, наркотиків, кражі автотранспорту набуло загрозливого характеру, тому в зоні розмежування проведення Операції Об'єднаних сил до перевірки активно залучатимуть кінологів зі службовими собаками задля їх виявлення.

За оцінками Міноборони, на визволеній території Донецької та Луганської областей є багато металевих уламків боєприпасів та металу. Дані небезпечні ділянки, становлять близько 7 тис. кв. км (яка ситуація на непідконтрольних територіях, достеменно невідомо нікому). Так в 2014 р. було зареєстровано понад 1600 жертв вибухів мін та інших вибухонебезпечних залишків війни.

Практика застосування службово-розшукових собак в процесі виявлення вибухових пристроїв та речовин широко використовується в зоні проведення Операції Об'єднаних сил. Залежно від потреб та завдань у зоні Операції Об'єднаних сил одночасно перебувають до п'яти кінологічних розрахунків. Звичайно, собака є не на 100 % досконалим засобом пошуку вибухонебезпечних предметів, як і міношукач чи робот за 100 тисяч доларів. Йому теж властиво

помилятися. Але людина і собака працюють як одне ціле, доповнюючи один одного. І саме тому об'єднана робота собаки, кінолога і сапера є дуже ефективною. Їїго не можуть замінити ні роботи, ні міношукачі, ні аналізатори запаху. Адже добре підготовлені собаки-сапери винохнуть вибухівку за 4–5 метрів. За даний період службово-розшукові собаки кінологічної служби брали участь у розмінуванні понад 1750 разів, знайдено більше тисячі вибухових речовин та пристроїв.

Для повного розмінування Донбасу потрібен не один мільярд гривень і не менше 10–15 років. Таку думку в ефірі «Громадського радіо» висловив полковник Сергій Зубаревський, начальник групи координації протидії саморобним вибуховим пристроям Управління екологічної безпеки та протимінної діяльності Міноборони. Розмінування території Донецької і Луганщини – один із основних пунктів Мінських домовленостей із врегулювання конфлікту на Донбасі, в якому невід'ємну допомогу надають службові собаки.

Загалом в органах внутрішніх справ нараховується понад 3 тисячі службових собак, з яких 1140 – розшукових, 1554 – патрульно-розшукових, 74 – для пошуку вибухівки та 90 – наркотиків. У Національній поліції України несуть службу 850 собак. З початку року кінологів зі службовою собакою залучали до розкриття майже 1 тис. злочинів, з них у 500 випадках це допомогло в розслідуванні злочинів.

Для подальшого розвитку кінологічної служби 8-9 листопада 2018 року на базі Головного управління Національної поліції в Хмельницькій обл. проходила міжвідомча науково-практична конференція з проблемних питань розвитку службової кінології органів виконавчої влади, діяльність яких координується МВС. В рамках конференції відбулося відкриття нового сучасного кінологічного центру ГУНП в Хмельницькій обл., на базі якого готуватимуть службових собак не лише для поліції, а й інших силових структур Хмельниччини та всієї України.

Кінологічна служба є службою бойового забезпечення і призначена для організації і методичного забезпечення, ефективного використання службових собак в охороні громадського порядку, конвоюванні заарештованих та засуджених, в охороні та обороні важливих державних об'єктів, матеріально-технічного та військового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України.